

مسیر سخت‌رئیی برای سامان دهی یارانه پنهان

اصلاح قیمت انرژی و نحوه توزیع نقدی یا غیر نقدی یارانه پنهان ۱۲۲۵ هزار میلیاردی، با توجه به برخی تجارب تلخ قبلی چگونه ممکن است و دولت سیزدهم را با چه چالش‌هایی مواجه می‌کند؟

فارس ۵۰ سنت باشد با قیمت دلار ۲۵ هزار تومان، ۱۲ هزار و ۵۰۰ تومان می‌شود. به این ترتیب در شرایطی که به فرض، دلار ۱۰ هزار تومان بوده، قیمت بنزین فوب خلیج فارس لیتری شش هزار تومان بوده است. این اتفاق دقیقاً پس از هدفمندی یارانه‌ها مشهود بود. در اواخر سال ۸۹ که گام نخست این طرح برداشته شد، بخش زیادی از یارانه پنهان انرژی نقدی شد و در اختیار مردم قرار گرفت اما با جهش ارزی از اواخر سال ۹۰ و به ویژه سال ۹۱ و سه برابر شدن نرخ ارز، دوباره به خانه قبل برگشتیم. شبیه بازی مار و پله که با اصلاح قیمت انرژی از پله بالا می‌رویم و با افزایش نرخ ارز از مار نیش می‌خوریم و پایین می‌رویم!

چه باید کرد؟

شاید در نگاه اول خیلی ساده بتوان به افزایش نرخ انرژی و پرداخت نقدی بخشی از این یارانه به مردم توصیه کرد اما این مقوله نیز مانند عشق است که به گفته حافظ اگر چه آسان به نظر می‌رسد «ولی افتاد مشکل‌ها»! با فرض

این که بتوان با پرداخت نقدی، قدرت خرید خانوارهای ضعیف و متوسط را در برابر آزاد سازی قیمت انرژی حفاظت کرد، بحث این است که با طیف وسیعی از فعالیت‌های صنعتی و کشاورزی چه می‌شود کرد؟ بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، سه چهارم یارانه انرژی به غیر خانوار اختصاص دارد و در واقع انرژی ارزان مهم‌ترین روش حمایت دولت از تولید در ایران است. در این میان حذف این یارانه حداقل در کوتاه مدت شوک سنگینی بر بخش تولید است و با افزایش هزینه‌ها به ویژه در تولیدات انرژی بر، باعث افزایش قیمت تمام شده و تورم می‌شود. از جهت مصرف کننده نیز فارغ از تورم روانی، اتفاقات آبان ۹۸، خاطره تلخی را از اصلاح قیمت انرژی به جا گذاشت. جایی که بدون اقع افکار عمومی و با بدترین روش، قیمت بنزین ناگهان افزایش یافت و رئیس‌جمهور بعد از آن اعلام کرد که خودش هم صبح جمعه از افزایش قیمت بنزین مطلع شده است! همچنین اگر چه بتوان با پرداخت نقدی، قدرت خرید بیشتر خانوارها را جبران کرد ولی برخی اشخاص در هر صورت متضرر می‌شوند. به عنوان مثال افرادی که به طور غیررسمی اقدام به انتقال محصولات خود به مراکز خرید می‌کنند و در قالب بخش حمل و نقل دسته بندی نمی‌شوند، نمی‌توانند از سهمیه بیشتر بنزین استفاده کنند و متضرر می‌شوند. به این ترتیب اصلاح قیمت انرژی در دنیای واقعی به آسانی روشی که برخی افراد روی کاغذ انجام می‌دهند، نیست.

روش‌های اصلاح قیمت‌ها

برخی از کارشناسان معتقدند که باید از ریشه به سراغ

حسن زاده- قطعی برق در روزهای گرم و طاقت فرسای تابستان، کابوس بسیاری از خانوارها شد. اتفاقی که به دلیل کمبود تولید برق در کشور رخ داد. کمبود آب در برخی مناطق و احتمال افت استخراج گاز طی سال‌های آینده از پارس جنوبی نشان می‌دهد که تامین انرژی به عنوان یکی از مهم‌ترین الزامات توسعه، با چالش جدی مواجه است، اما راهکار چیست؟ برخی خیلی راحت از افزایش قیمت انواع حامل‌های انرژی سخن می‌گویند، بدون توجه به این که آخرین افزایش قیمت در این زمینه در آبان ۹۸ چه تبعاتی به دنبال داشت، اما در سوی دیگر ماجرا نمی‌توان بی تفاوت نشست و روند فزاینده مصرف و هدررفت انرژی را دید و درباره آینده‌ای که دچار کمبود انرژی می‌شویم، بی تفاوت بود.

یارانه پنهان چیست؟

ابتدا لازم است تعریفی از یارانه پنهان داشته باشیم و سپس آماری را در این زمینه یادآور شویم. یارانه پنهان انرژی عبارت است از مابه‌التفاوت ارزش نفت و گاز مصرف شده در داخل کشور بر اساس قیمت‌های بین‌المللی یا منطقه‌ای و وجوهی که از مصرف‌کنندگان دریافت می‌شود. برخی معتقدند که این فرض مبتنی بر این است که بتوان کل حامل‌های انرژی را در خارج فروخت که شدنی نیست ولی در هر صورت مبنایی برای مقایسه و بررسی قیمت است و تفاوت زیاد قیمت در داخل و خارج در اقلامی نظیر بنزین و گازوئیل منجر به قاچاق گسترده می‌شود و در مواردی دیگر نظیر برق و گاز امکان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را سلب می‌کند چرا که هزینه‌های بخش خصوصی معمولاً متناسب با افزایش نرخ ارز اضافه می‌شود اما قیمت حامل‌های انرژی معمولاً ثابت می‌ماند.

آمارهای نجومی از مصرف انرژی و یارانه پنهان

مهم‌ترین شاخصی که نشان می‌دهد مصرف انرژی در ایران بالاتر از استاندارد جهانی است، شاخص «شدت انرژی» است. شدت انرژی، مقدار انرژی است که برای یک واحد تولید ناخالص داخلی مصرف می‌شود. شدت مصرف انرژی در ایران سه برابر بالاتر از متوسط شدت انرژی در دنیاست. بر اساس گزارش سازمان ملی بهره‌وری ایران، شاخص شدت انرژی جهان در سال ۲۰۱۵ معادل ۰/۱۴۹ بوده است.

کشورهای انگلستان، آلمان، ژاپن و ترکیه به ترتیب با ۰/۰۸، ۰/۱، ۰/۱۱ و ۰/۱۱ کمترین شدت انرژی و روسیه، ایران و چین به ترتیب با ۰/۳۴، ۰/۲۲ و ۰/۱۹ بیشترین شدت انرژی را در سال ۲۰۱۵ داشته‌اند.

گزارش سال ۱۳۹۷ مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «یارانه پنهان و ملاحظات آن» نشان می‌دهد که براساس اطلاعات سال ۹۵، با فرض قیمت نفت ۵۵ دلاری و تبدیل هر واحد انرژی به نفت، کل تولید انرژی کشور (شامل نفت، گاز، فراورده‌های نفتی و برق) ۱۸۸ میلیارد دلار در سال است که پس از هدررفت در جریان تولید در نهایت معادل ۱۱۳ میلیارد دلار انرژی برای مصرف عرضه می‌شود که پس از هدررفت در جریان توزیع و انتقال، معادل ۷۴ میلیارد دلار در داخل مصرف می‌شود. بر اساس این گزارش، با کسر قیمت‌های جهانی از قیمت داخلی، حجم یارانه پنهان به ۴۹ میلیارد دلار می‌رسد که با توجه به قیمت روز دلار، معادل ۱۲۲۵ هزار میلیارد تومان است و سرانه آن به ازای هر نفر در سال ۱۴/۵ میلیون تومان خواهد بود. نکته جالب توجه این است که در وضعیت فعلی هر فردی که مصرف بیشتری داشته باشد از این یارانه بیشتر بهره‌مند می‌شود، بر این اساس، دهک دهم (پر درآمدترین دهک) سه برابر دهک اول (کم درآمدترین دهک) از یارانه انرژی بهره‌مند می‌شود.

بازی مار و پله ارز و یارانه انرژی

واضح است که در محاسبه یارانه انرژی، نرخ ارز متغیر اصلی است. به عنوان مثال اگر قیمت یک لیتر بنزین فوب خلیج

اصلاح قیمت انرژی رفت و با توزیع بخشی از سهام شرکت ملی نفت و شناسایی قیمت بنزین و گازوئیل متناسب با قیمت روز نفت و ارز، سهم هر فرد را از یارانه انرژی از طریق سود سهام شرکت ملی نفت به افراد پرداخت کنیم. برخی دیگر هم معتقدند در شکل فعلی که شرکت ملی نفت دولتی است، یارانه انرژی سامان دهی شود و این یارانه در مواردی نظیر بنزین نه به خودروها که به افراد اختصاص یابد.

به گفته این کارشناسان، بیش از نیمی از خانوارهای کشور فاقد خودرو و از این یارانه بی‌بهره هستند و در مقابل خانوارهای ثروتمندی که چندین خودرو دارند و همین باعث می‌شود بیشتر از دیگران از یارانه بنزین بهره‌مند می‌شوند. در هر حال روش‌های دیگر هم برای حذف یارانه انرژی وجود دارد ولی چند نکته مهم را باید مدنظر قرار داد:

۱- در شرایط فعلی با وجود تورم سنگینی که در آن قرار داریم، هر گونه اصلاح قیمت باید پس از کاهش تورم و ثبات نسبی در اقتصاد صورت گیرد.

۲- فرهنگ سازی و اقناع جامعه نسبت به این که بخش عمده جامعه به ویژه افراد کم مصرف در فرایند اصلاح قیمت انرژی برنده می‌شوند و قدرت خریدشان حفظ می‌شود، ضروری است.

۳- با توجه به سهم بالای یارانه انرژی در بخش‌های صنعت و کشاورزی، اصلاح قیمت در این بخش‌ها و جبران آثار آن باید با وسواس انجام شود.

